

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационен труд на тема: „Съвременни управленски технологии за ефективно управление на училищната организация“

за придобиване на образователна и научна степен „доктор“, област на висше образование 1. „Педагогически науки“, професионално направление 1.1. Теория и управление на образованието (управление на образованието)

Автор: Андреас Николас Софокли, докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Педагогика“, Факултет по педагогика, ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград

Научен ръководител: проф. д-р Петър Балкански

Рецензент: доц. д-р Траян Попкочев

1. Кратки данни за докторанта

Андреас Никола Софокли е роден през 1964 г. в Кипър. През 1989 г. завършва филология в Атинския университет. До 1995 г. работи като начален учител, а после преподава в средно училище. От 1990 г. се занимава активно със синдикална дейност. Четвърти мандат е член на управителния съвет на Съюза на кипърските филолози, към момента – касиер.

Има богат организационен опит. Организиран е пет национални конгреси и семинари за учители, в някои участва и с доклади. Автор е на книгата „Ключове на живота - съвети за благоденствие“ (2010 г.).

През 2013 година завършва двугодишна магистратура по образователен мениджмънт към Факултета по педагогика. Със заповед № 2825/24.10.2013 год. Андреас Софокли е зачислен за докторант на самостоятелна подготовка към катедра „Педагогика“, при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград.

Докторантът е изпълнил задълженията си учебния план, като е положил предвидените изпити и е публикувал статии в български и кипърски издания. Отчислен е с право на защита.

2. Структура на дисертационния труд

Дисертационният труд на докторант Софокли се състои от увод, три глави, заключение, научни приноси, библиография, две приложения (А. Практическо ръководство на ръководителя по технологичен мениджмънт в образованието; Б. Въпросници за провеждане на анкетно проучване на български и гръцки език). Общият обем на труда е 200 нестандартни страници, от ко-

ито 155 стр. (\approx 168 стандартни) основен текст. Първото приложение в обем 132 стр. (\approx 106 стр.) е онасловено „Наръчник на училищния ръководител по технологичен мениджмънт“. То съдържа основно илюстрации на „управленски технологии“ (според автора), насочени към усвояване на „технологични умения и компетентности от субектите на управление и обектите на управление“ (Наръчник, с. 5). Тъй като приложението няма непосредствено изследователски характер, въпреки краткото теоретично въведение относно управленските технологии в образованието, то отпада от рецензиране. Другата част от приложенията съдържа 3 (три) въпросника, пряко използвани в дисертационната разработка: Въпросник № 1 - „Перспективи за развитие на управлението на кипърското училище“; Въпросник № 2 - „Мнение на преподавателя за качествата на училищния директор като лидер; Въпросник № 3 - „Изкуството да управлявате себе си и другите“. Те илюстрират авторовото присъствие и доказват инструментариума за емпиричното проучване по темата. Въпросниците нямат стандартизиран характер.

Предложената структура позволява да се разгърне изследването, обемът е достатъчен за този тип разработки, а наръчникът убеждава за намеренията и усилията на автора да подпомогне мениджърите на образованието от неговата страна в технологизиране и повишаване на ефективността на управлението на тази част от социалната сфера.

Трудът е богато илюстриран. Включва 20 таблици и 47 фигури, които в цялост подпомагат визуализирането на теоретичните идеи и модели, а също представянето на емпиричната информация.

3. Информационна база

Изследването е извършено върху много добра информационна база. Тя обхваща 103 източника (номерацията е по автори, а не по заглавия, затова не отговаря на броя използвани източника) и 7 интернет-ресурси. От източниците 27 са на кирилица – български и руски езици; 22 източника на английски език; 24 източника на гръцки език на гръцки автори, 30 преведени на гръцки език източници, които по произход са основно англоезични. Използвани са 7 интернет-ресурса. Литературата е съотносима към темата. Тя позволява да се направи необходимия теоретичен обзор и да се изгради авторовата концепция на проучването. Ползвана е в текста коректно и от „първа ръка“, което показва отговорно отношение на Андреас Софокли към точното и подходящо представяне на използваните научни постижения.

4. Актуалност на проблема

На макротеоретично равнище превръщането на знанието в технология е двоен проблем. Защото получаването на знание изисква мисловна и приложна изследователска технология и защото полученото знание изисква ново проучване с цел превръщането му в непосредствена за живота на хората технология (индустриална или социална).

Изминалото столетие показва бурният натиск за превръщане на знанието за човешките отношения и управлението на производствени процеси в приложно знание в технологично знание, респ. в технологии. Системата на образованието не остава настрана от тези процеси, доколкото тя транслира знание и е управляема система. Нещо повече, налице е силен икономически и социален натиск за ефективност на системата на образованието. Затова усъвършенстването на управленските технологии в образованието е било и остава актуален проблем. Доколкото дисертационната разработка е насочена към изследване на проблеми в управлението на образованието и към търсенето на пътища за подобряване на ефективността на управление на училищните организации, тя отговаря на изискванията за избор на актуален научно и практически значим проблем.

Образоването в Кипър, поне в общотеоретичен план, изпитва влиянието на световните тенденции, още повече, че островът дълго време е английско владение, на етническата връзка с гръцката култура и образование, стремейки се да намира свои решения на националните проблеми. Затова е логично е актуалността на проблема за ефективно управление на училищната организация да бъде представена теоретично в контекста на националните икономически и социални проблеми.

5. Концепция на изследването

Формално погледнато *концепцията* е представена в увода на дисертационния труд. За цел на изследването е избрано проучване на „същността и възможностите за приложението на технологичния подход в управлението на училището“ във връзка с анализиране на „технологичните умения и компетентности на ръководителите на училищните организации при реализацията на управленския процес в училище“ (с. 8). Целта се декомпозира на четири задачи. Общо целта и задачите са добре подбрани и по-нататък изследването се придържа към тях. Във връзка с тях е правилно определен *обектът* на изследването - „управлението на училищната организация“, а *предметът* – „управленските технологии за ефективно управление на училищната

организация“ (с 9.). Съдържателната коректност на тези структурни компоненти на проучването не подлежи на съмнение.

Предметът се развива в четири *хипотези*, на които по-нататък е релевантна емпиричната част. Те са насочени към установяване на характеристики на технологични управленски умения на мениджъри на образованието в Кипър (директори на училища). Методиката на изследването е „комплексна“ (с. 9), като включва експертни оценки „във вариант фокус-група“, документален анализ, анкета. В качеството на експерти са привлечени 15 „изявени директори и заместник-директори на училища“, а в анкетното проучване участват 106 директори и заместник-директори, които представляват 53 начални и средни училища. Извадката е гнездова и обхваща 78 % от всички училища в област Ларнака, в този смисъл е представителна за този окръг.

Като цяло концепцията с методиката на проучване е приемлива логически и съдържателно.

6. Съдържание и структурата на труда

Трудът е организиран в три глави. Самото онаслювяване логично е да отразява съдържанието им и освен това е белег за авторство. Прави впечатление, че онаслювяването им не е последователно: в първа и втора глава то е съдържателно, а в трета - формално-изследователско.

Първа глава „Методологически основи на изучаването на технологизацията на управлението като теория и практика“ (с. 11-67). Тук е демонстрирана висока осведоменост. На фона на социалните технологии са разгледани въпроси относно същността на управленските технологии, тяхната специфика и връзка с теоретичното познание и практиката. Дискутирани са въпроси относно ролята и целите на управленските технологии; глобална управленска технология. В анализа се открояват три съществени признака на технологията на управление: 1) последователно и непротиворечиво декомпозиране на управляваните процеси; 2) етапност и координация на управленските действия; 3) еднозначност на технологичните процедури. Подчертава се, че както всяка социална технология, така и управленската, решава противоречието: формализация и стандарти – ситуативност и творчество в конкретната реализация на технологиите на управление (с.23-27). Анализирани са критерии за ефективност на управленската технология: простота, гъвкавост, надеждност, икономичност, удобство (с. 27 и следв.). Разгледани са конкретни управленски образователни технологии: за взимане на управленско решение, за управление на

учебния процес, за управление на организационната промяна (с. 36-42). Добре са представени принципите на проектиране на управленски технологии.

В тази глава анализът се базира на постижения на управленската мисъл на български, руски, английски и гръцки автори. Той е богато илюстрирана със схеми и таблици, които съдържателно са коректни и достатъчно пълни.

Втора глава е озаглавена „Теоретико – приложни изисквания за внедряване на технологиите в училищния управленски процес“. Тук вярно и достатъчно разгърнато са представени: 1) същността и структурата на технологичния процес в управлението на училищната организация; 2) принципите на технологизацията на управлението в училище; 3) ролята и възможностите на документацията и документирането в като форма на управленската технология; 4) характеристиките на технологични операции и процедури в процеса на управление на училището.

Показана е богата информираност, добър стил, удивително добро представяне на схеми и таблици, които се вписват и допълват текста. Заслужава добра оценка представянето на 11-те принципа на технологизация на управлението: 1) управленските технологии произтичат от особеностите на управленския процес; 2) на ефективното използване на ресурсите; 3) на рационалното информационно осигуряване на управленските процеси; 4) на единното организационно цяло; 5) на съответствието; 6) на системност; 7) на съответствието между централизма и децентрализма; 8) на специализация; 9) на мобилност; 10) на икономия на време; 11) на комплексност (с. 78-79).

Трета глава „Методика, организация и анализ на резултатите от емпиричното изследване“ заявява подхода към емпиричното изследване. Чрез „комплексна методика“ от 15 експерти се извеждат „основните компоненти, които изграждат техническите умения и компетентности на съвременните мениджъри в ... управлението на училищните организации“. Тези компетентности се обособяват в 8 (осем) групи, обхващат общо 72 индикатора. Условието е да са одобрени поне от 8 от експертите.

Осемте групи технологични управленски компетентности и техните индикатори са: 1) комуникативни - 14 инд.; 2) компютърни - 9 инд.; 3) лидерски - 15 инд.; 4) мениджърски - 8 инд.; 5) за управление и работа в екип - 5 инд.; 6) за управление на себе - 7 инд.; 7) маркетингови - 9 инд.; 8) финансови - 6 инд. По-нататък относно владенето на тези компетентности са анкетирани 106 директори и помощник-директори и 53 начални и средни училища от окръг Ларнака. За изследваната извадка са изчислени два коефициента: А) коефициент на технолога компетент-

ност за всеки компонент от набора компетентности и Б) обобщен коефициент за владене на всяка компетентностите. Извежда се „равнище на преносимост“ на компетентностите и „коефициент на потенциална технологична компетентност“ (с. 116), което е интересна и работеща идея.

Получени са интересни данни за владенето на изследваните компетентности. По обобщен осреднения коефициент (ООК – съкращението мое ТП) за извадката в низходящ ред представени данните са:

Работа в екип – ООК 0,759. Най-висока е самооценката за уменията за изпълнение на лидерски функции, а най-ниска – за изпълнение на различни роли като член на екипа;

Мениджърски – ООК 0,750. Тук изпъква самооценката за уменията да се управлява външната и външната образователна среда, а на заден план остава уменията за консултиране и създаване на мрежи за сътрудничество и общуване;

Самоменеджмънт – ООК 0,740. Най-висока е самооценката за познаването на себе си лично и индивидуално, а най-ниска – за уменията да се планира развитието и кариерата;

Комункативни компетентности – ООК 0,704. Най-добре е развита компетентността за общуване с ученици и учители, а най-слабо – за съставяне и редактиране на управленски документи;

Лидерски ръководни – ООК 0,662. Мениджърите в образованието високо ценят ролята си на обучаващи и управляващи промяната, а по-слабо – работата в екип. Не заявяват потребности от обучение относно технологии по управление на мотивацията и владене на коучинг (наставничество). От технологиите за на решения (общ коефициент 0,75) най-високо се оценява управлението на образователната среда, а най-ниско – консултирането и създаването на мрежи за сътрудничество;

Маркетингови – ООК 0,662. Най-ясно се очертават уменията за организационно консултиране, за промоция на нови образователни технологии и услуги и за реализиране на инициативи за укрепване на връзките на училището с обществеността. Най-слабо се владее уменията за бенчмаркинг;

Управление на финанси – ООК 0,606. Най-добре е представено уменията за съставяне, управление и контрол на изпълнение на училищния бюджет, а най-слабо – за подготовка на бизнес-план;

Компютърни информационно-комуникационни – ООК 0,548. Откроява използването на електронна поща, а най-слабо – на електронна дъска.;

Данните показват съществени вариации в коефициента на преносимост на тези компетентности и коефициента на потенциална технологична компетентност, отразяващ необходимостта от допълнителна подготовка.

В трета глава проличава в най-голяма степен авторството на дисертанта както в съставянето на методиката, така също в предлаганата статистика и систематизацията на получените данни по избраните индикатори.

Заключението на дисертацията е в духа на теоретичния анализ и елементи от емпиричното изследване. Извеждат се заслужаващи внимание обобщения за: необходимостта от овладяване от училищните мениджъри на концепцията за управлението на човешките ресурси; от овладяване на умения за предприемчивост и самоуправление; от умения за утвърждаване и развитие на лидерство в управлението на промяната в училището; от умения за отстояване на автономност, самопроверка и самоконтрол.

7. Приноси

В план методика на изследване:

– представена е интересна авторова идея за подбор и операционализация на ключови технологични мениджърски умения;

– разработен е инструментариум, материализиращ авторската методика за емпирично изследване на технологични мениджърски умения;

– предложен е интересен, адекватен и работещ апарат за количествено представяне на получените резултати по четири коефициента.

В план факти и обобщения

– получени са интересни данни, които очертават силни и слаби страни в развитието на технологични мениджърски умения при изследваната извадка, които дават основание за разработване на програма за подобряването им.

В план предложения за промяна в образованието

– изведените обобщения очертават теми за размисъл и дискусия в национален контекст и имат потенциал за позитивна промяна в подготовката на ефективни мениджъри на образованието.

8. Автореферат

Авторефератът представя съдържателно и структурно вярно резултатите от изпълненото дисертационно изследване.

9. Критика, препоръки и въпроси към докторанта

9.1. Дисертационната разработка основно е фокусира върху общотеоретични проблеми на технологизацията на управлението (основно първа глава от работата). За съжаление националния контекст на проблема в теоретичната част се губи. Своеобразна „компенсация“ на тази слабост е трета глава, която съдържа данни от емпирично изследване върху „кипърска“ картина от управленска проблематика в образованието.

9.2. Формулировката на предмета на изследването носи оттенък на претенции на „квантор за общност“ (членуването на понятието „управленските“). Едва ли е целесъобразно и възможно в дисертационен труд да се изследват всички управленски технологии.

9.3. Не приемам първата хипотеза: „Предполагаме, че привлечените експерти във фокус групата притежават технологични компетентности и необходимите умения за ефективно управление на училището“. Тя изразява по-скоро *условие за подбор* на експертите, които по-нататък оценяват набор от управленски умения, а на база на тези оценки се изгражда методиката на изследването.

9.4. Нормално е онасловаването на главите да бъде съдържателно уникално, пряко кореспондиращо на предмета и тезите на изследването, а не формално-изследователско, доколкото последното отразява типичното за всяко едно изследване.

9.5. В първа глава при теоретичния обзор по темата на изследването отсъства ясно проявена аналитичност и критичност, които са присъщи за едно дисертационно изследване. Второ, отсъства теоретично представяне на национални проблеми на Кипър относно управлението на тамошната образователна система. Това обеднява анализа, лишавайки го от специфично национален колорит. Трето, на ред места има връщане към едни и същи въпроси относно характеристиките на технологиите: производствени, социални, управленски, което би могло да се избегне за сметка на по-силна системност в анализа.

9.6. Във втора глава: 1) анализът е в общ план, не е строго фокусиран към проблема за ефективността на управленските технологии в кипърски контекст; 2) има повторения на идеи от първа глава (напр. признаците на технологиите в управлението - с. 73; характеристиките на про-

цедури и операции - с. 73-74; принципи на технологизация – с 78-79 и стр. 94, където са представени като принципи при проектиране и изграждане на управленските технологии.

9.7. Тази глава значително би спечелила, ако данните се анализират по-задълбочено, а не да се представят. Навлизането в противоречията между отделните групи компетентности и вътре в тях между индикаторите би разкрило интересна картина на състоянието на изследваните мениджърски компетентности в дадения контекст.

Въпрос към докторанта:

1) Кои са най-важните и сложни за решаване теоретични проблеми, засягащи технологизацията и ефективността на управлението на образованието в Кипър?

2) Какво съдържателно заглавие би дал на трета глава, така че да обобщава основното в получените емпирични резултати?

3) Какви основни мерки докторантът би предложил за подобряване на подготовката на мениджърите в образованието в Република Кипър по посока ефективност на управление?

10. Заключение

Дисертационното изследване на Андреас Никола Софокли има свои определени теоретични и емпирични достойнства. То е авторско дело. Изпълнено е в съответствие с изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за приложение на ЗРАСРБ, Вътрешните правила за развитие на академичния състав на ЮЗУ „Неофит Рилски“. Част от резултатите са представени пред професионалната общност в България и Кипър.

С дисертационния си труд Андреас Софокли показва добро владение на теоретични постановки по изследваната проблематика и съответната научна област; разкрива изследователски възможности за самостоятелна „работа на терен“ и за представяне на научни резултати пред професионална общност. Спазена е изследователската етика.

Качествата на проведеното *дисертационно изследване*, вече публикуваните по него резултати, съдържанието на *автореферата*, перспективите, които съдържат получените емпирични данни ми дават основание да предложа на *уважаваното научно жури да присъди на Андреас Никола Софокли образователната и научна степен „доктор“* в област на висше образование 1.Педагогически науки, професионално направление 1.1.Теория и управление на образованието.

29.07.2016 г.

Гр. Благоевград

Рецензент

Доц. д-р Траян Попков